Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
DOMNUL PRIIT PIKAMÄE
prezentate la 22 ianuarie 2020[1]

Cauza C-114/19 P

Comisia Europeană
împotriva lui

Danilo Di Bernardo

„Recurs – Funcție publică – Concurs general – Neînscriere pe lista de rezervă – Condițiile privind calificările și experiența profesională cu o durată minimă de trei ani – Posibilitatea de a completa o motivare insuficientă în fața instanței – Condiții – Acțiune în anulare”

I. Introducere

1. Prin recursul său, Comisia Europeană solicită anularea Hotărârii Tribunalului Uniunii Europene din 29 noiembrie 2018, Di Bernardo/Comisia (T-811/16, nepublicată, denumită în continuare „hotărârea atacată”, EU:T:2018:859), prin care această instanță a anulat decizia comisiei de evaluare din cadrul concursului general pe bază de examene EPSO/AST-SC/03/15 din 10 august 2016 de a nu îl înscrie pe domnul Danilo Di Bernardo pe lista de rezervă pentru recrutarea de secretari/personal administrativ de gradul SC 1 în domeniul sprijinului financiar (denumită în continuare „decizia în litigiu”).

2. Prezenta cauză oferă Curții ocazia de a-și preciza jurisprudența referitoare la obligația care revine Comisiei, în temeiul articolului 296 al doilea paragraf TFUE, de a furniza o motivare suficientă cu privire la deciziile administrative pe care le adoptă față de indivizi, în special în cadrul unui concurs. Curtea va trebui de asemenea să adopte o poziție cu privire la aspectul dacă Tribunalul este obligat să țină seama de elementele suplimentare prezentate de Comisie în cadrul unei proceduri a căii de atac pentru a „completa” motivarea unei astfel de decizii administrative.

II. Istoricul litigiului

3. Situația de fapt, astfel cum rezultă din hotărârea atacată, poate fi rezumată după cum urmează.

4. Fondul litigiului privește concursul menționat mai sus, al cărui anunț a fost publicat de Oficiul European pentru Selecția Personalului (EPSO) în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* din 8 ianuarie 2015 (JO 2015, C 3A, p. 1, denumit în continuare „anunțul de concurs”).

5. Anunțul de concurs este însoțit de trei anexe, fiecare precizând natura atribuțiilor, calificările și experiența profesională cerute pentru fiecare dintre cele trei domenii ale anunțului de concurs, și anume sprijin administrativ, sprijin financiar și sprijin în materie de secretariat.

1 Limba originală: franceza.

6. Titlul II din anunțul de concurs, intitulat „Natura atribuțiilor”, este redactat după cum urmează:

„Secretarii și personalul administrativ (grupa de funcții AST/SC) efectuează sarcini de birou și de secretariat, de administrare a biroului și alte sarcini echivalente care necesită un anumit grad de autonomie. Sarcinile specifice domeniilor acestui concurs sunt descrise în anexe.”

7. Punctul 1, intitulat „Natura atribuțiilor”, din anexa II la anunțul de concurs descrie natura atribuțiilor care trebuie exercitate de candidații care vor fi înscriși pe lista de rezervă a concursului în domeniul sprijinului financiar și prevede următoarele:

„Instituțiile europene caută personal care să efectueze sarcini de sprijin în materie de gestiune bugetară și financiară.

Postul în cauză este de agent de sprijin financiar. Agenții din această categorie oferă sprijin financiar și administrativ în departamentele sau unitățile instituțiilor europene.

Atribuțiile sunt variate și pot consta în:

– tratarea fișierelor de execuție bugetară în conformitate cu normele financiare în vigoare (monitorizarea administrativă a invitațiilor de participare la licitație, pregătirea contractelor, monitorizarea tranzacțiilor aferente etc.);

– contabilitate;

– verificarea facturilor;

– înregistrarea și monitorizarea validării operațiunilor (propuneri de angajamente, ordine de plată, ordine de recuperare, date referitoare la contracte și contractanți etc.);

– gestionarea facturării și a calendarelor de încasări;

– gestionarea dosarelor financiare, inclusiv a corespondenței, clasare și arhivare.

Aceste atribuții necesită o cunoaștere aprofundată a instrumentelor informatice, cum ar fi prelucrarea textelor și a tabelelor, precum și utilizarea programelor de contabilitate.”

8. Condițiile de admitere la concurs sunt definite în titlul III din anunțul de concurs. Pe lângă condițiile generale prevăzute la punctul 1 din titlul III din anunțul de concurs, condiții specifice de admitere, în special în materie de experiență profesională, figurează la punctul 2 din același titlu, cu trimiteri la anexele corespunzătoare.

9. În ceea ce privește condiția referitoare la calificările cerute în domeniul sprijinului financiar, punctul 2 din anexa II la anunțul de concurs impune printre altele „studii secundare absolvite cu o diplomă care oferă acces la învățământul superior, urmate de o experiență profesională de cel puțin trei ani legată în principal de natura atribuțiilor”.

10. Titlul VI din anunțul de concurs, intitulat „Verificarea informațiilor furnizate de candidați”, precizează, la primul și la al treilea paragraf, următoarele:

„În urma testelor de evaluare, informațiile furnizate de candidați în actul de candidatură electronic vor fi verificate pe baza documentelor justificative prezentate de aceștia; verificarea va fi efectuată de EPSO în ceea ce privește condițiile generale și de comisia de evaluare în ceea ce privește condițiile specifice.

[…]

Dacă, în urma acestei verificări, reiese că declarațiile făcute de candidați în actul de candidatură electronică nu pot fi coroborate în baza documentelor justificative pertinente, candidații în cauză vor fi excluși din concurs.”

11. La 21 ianuarie 2015, intimatul din acțiunea principală, domnul Di Bernardo, și-a depus candidatura la concursul în litigiu în domeniul sprijinului financiar.

12. Domnul Di Bernardo a participat la testele de acces și la probele de evaluare prevăzute în anunțul de concurs și a prezentat documente care să dovedească calificările și experiența sa profesională, astfel cum sunt prevăzute la punctul 1 din titlul V din anunțul de concurs.

13. Prin e-mailul din 14 septembrie 2015, EPSO l-a informat pe domnul Di Bernardo că comisia de evaluare din cadrul concursului dorea să aibă informații mai ample cu privire la experiențele profesionale pe care le-a menționat la punctele 2, 5 și 6 din actul său de candidatură. Comisia de evaluare din cadrul concursului a dorit în special să obțină documente semnate de angajatorii săi anteriori, care să descrie în mod detaliat atribuțiile exercitate în cadrul acestor experiențe profesionale, precum și copii ale contractelor de muncă, care să indice în mod clar datele de începere și de încetare ale contractelor menționate.

14. Prin e-mailul din 15 septembrie 2015, domnul Di Bernardo a transmis documente justificative suplimentare privind punctele 2, 5 și 6 din actul său de candidatură.

15. Prin e-mailul din 17 septembrie 2015, EPSO a răspuns domnului Di Bernardo că comisia de evaluare din cadrul concursului îi „solicit[a] să trimită o descriere detaliată a sarcinilor de la punctele 2, 5 și 6, semnată de angajator”.

16. Prin e-mailul din 18 septembrie 2015, domnul Di Bernardo a declarat că nu dispunea de astfel de descrieri pentru punctele 5 și 6 din actul său de candidatură. El a precizat că societatea italiană care îl angajase a fost dizolvată și că nu era în măsură să furnizeze aceste documente. Acesta a prezentat atunci o copie a convențiilor colective naționale de muncă italiene (contratto collettivo nazionale di lavoro), care cuprindeau o descriere oficială a atribuțiilor legate de diferite contracte de muncă, printre care și al său, precum și două scrisori ale societății italiene respective și un contract de muncă cu societatea menționată.

17. Printr-un alt e-mail din 18 septembrie 2015, domnul Di Bernardo a adresat EPSO descrierea detaliată a atribuțiilor privind experiența profesională menționată la punctul 2 din actul său de candidatură.

18. Prin scrisoarea din 27 octombrie 2015, EPSO i-a comunicat domnului Di Bernardo decizia sa de a nu îl include pe lista de candidați care au reușit la concurs, pentru motivul că nu îndeplinea toate criteriile de eligibilitate prevăzute în anexa II la anunțul de concurs. Mai precis, EPSO i-a indicat că experiența profesională menționată la punctele 1-7 din actul său de candidatură nu atingea durata minimă de trei ani legată în principal de natura atribuțiilor în domeniul sprijinului financiar, astfel cum era menționată la punctul 2 din anexa II la anunțul de concurs.

19. Prin e-mailul din 4 noiembrie 2015, domnul Di Bernardo a introdus o cerere de reexaminare a deciziei comisiei de evaluare.

20. Prin e-mailul din 6 aprilie 2016, domnul Di Bernardo a contactat EPSO pentru a afla în ce stadiu se afla cererea sa de reexaminare la mai mult de cinci luni de la introducerea sa.

21. Prin e-mailul din 8 aprilie 2016, EPSO l-a informat pe domnul Di Bernardo că procedura de reexaminare era încă în curs.

22. Prin scrisoarea din 8 iulie 2016, EPSO a dat un răspuns la cererea de reexaminare a domnului Di Bernardo.

23. Prin e-mailul din 14 iulie 2016, domnul Di Bernardo a atras atenția EPSO că răspunsul din 8 iulie 2016 nu corespundea în mod vădit situației sale de fapt.

24. Prin scrisoarea din 10 august 2016, comisia de evaluare din cadrul concursului i-a confirmat domnului Di Bernardo că a survenit o eroare administrativă care a condus la trimiterea răspunsului din 8 iulie 2016 și l-a informat că acea scrisoare, și anume scrisoarea din 10 august 2016, reprezenta adevărata decizie a comisiei de evaluare luată în urma cererii de reexaminare, prin care comisia de evaluare confirma decizia sa inițială de a nu îl înscrie pe lista de candidați care au reușit la concurs.

25. Prin decizia în litigiu, comisia de evaluare l-a informat pe domnul Di Bernardo că, după reexaminare, confirmă decizia sa comunicată prin scrisoarea din 27 octombrie 2015. Aceasta a arătat că, înainte de a-și începe lucrările, a definit criteriile de selecție pentru a aprecia dacă calificările și experiența profesională a candidaților corespundeau într-adevăr competențelor cerute pentru posturile care urmau să fie ocupate. Comisia de evaluare i-a precizat domnului Di Bernardo că, „după examinarea documentelor justificative depuse pentru a dovedi experiența [sa] profesională menționată la punctele 2, 5 și 6 din actul [său] de candidatură, [aceasta a] concluzionat că înscrisurile respective nu confirmau că experiența profesională în discuție era legată în principal de natura atribuțiilor, astfel cum impune anunțul de concurs”.

III. Procedura în fața Tribunalului și hotărârea atacată

26. Prin actul primit la grefa Tribunalului la 18 noiembrie 2016, domnul Di Bernardo a introdus o acțiune prin care a solicitat anularea deciziei în litigiu, repararea prejudiciului său, precum și obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată.

27. În memoriul în apărare din 3 februarie 2017, Comisia a solicitat respingerea acțiunii și obligarea domnului Di Bernardo la plata cheltuielilor de judecată.

28. Prin Hotărârea din 29 noiembrie 2018, Tribunalul a anulat, pentru insuficiența motivării, respingerea candidaturii domnului Di Bernardo și a respins celelalte concluzii formulate în cererea introductivă.

29. În susținerea acțiunii formulate împotriva deciziei comisiei de evaluare, domnul Di Bernardo a invocat două motive, primul, întemeiat pe erori vădite de apreciere care ar afecta-o, iar al doilea, întemeiat pe încălcarea obligației de motivare, în special pentru că criteriile de selecție stabilite de comisia de evaluare pentru a aprecia dacă candidații îndeplineau condiția de admitere în litigiu nu i-ar fi fost comunicate niciodată.

30. Tribunalul și-a început analiza printr-o examinare a celui de al doilea motiv, considerând că existența unei motivări suficiente a deciziei în litigiu era o condiție prealabilă examinării primului motiv.

31. Tribunalul a amintit la punctul 35 din hotărârea atacată că, potrivit unei jurisprudențe constante, obligația de a motiva o decizie care lezează avea ca scop să furnizeze persoanei interesate indicații suficiente pentru a ști dacă decizia era bine fundamentată sau dacă era afectată de un viciu care face posibilă contestarea legalității sale și să permită instanței Uniunii să își exercite controlul asupra legalității deciziei atacate.

32. Tribunalul a amintit de asemenea la punctele 37 și 38 din hotărârea atacată că, potrivit unei jurisprudențe consacrate, numai atunci când decizia contestată cuprindea cel puțin un început de motivare înainte de introducerea acțiunii, administrația avea dreptul să furnizeze informații suplimentare în cursul procedurii și să își îndeplinească obligația de motivare. În speță, Tribunalul a apreciat că motivarea deciziei în litigiu, comunicată domnului Di Bernardo înainte de introducerea acțiunii, nu era nici suficientă, nici absentă în totalitate și a calificat-o drept „cvasiabsentă". Acesta a considerat că o „cvasiabsență" a motivării, la fel ca o lipsă totală de motivare, nu putea fi acoperită prin comunicarea motivelor după introducerea acțiunii.

33. În analiza sa, la punctele 41-45 din hotărârea atacată, a conținutului deciziei de a nu include un candidat pe lista de rezervă, astfel cum a fost completată prin considerațiile comisiei de evaluare în decizia de reexaminare, Tribunalul a arătat că comisia de evaluare ar fi motivat decizia în litigiu prin care a respins cererea de reexaminare formulată de domnul Di Bernardo într-un mod extrem de sumar. Pe lângă lipsa specificării conținutului criteriilor de selecție a candidatului, acest lucru ar rezulta din faptul că comisia de evaluare s-ar fi limitat să constate lipsa de relevanță a numai trei puncte din actul de candidatură al domnului Di Bernardo, și anume punctele 2, 5 și 6, fără a oferi vreo indicație utilă cu privire la restul actului său de candidatură.

34. Ca răspuns la argumentul potrivit căruia domnul Di Bernardo trebuia să solicite explicații suplimentare individuale comisiei de evaluare, ținând seama de volumul de muncă al acesteia, Tribunalul a amintit la punctele 46 și 47 din hotărârea atacată că, având în vedere etapa concursului în care fusese adoptată decizia atacată, nu se putea susține în mod valabil că comisia de evaluare s-ar fi aflat într-o situație în care putea numai să motiveze în mod sumar decizia de a respinge candidatura sa.

35. În continuare, Tribunalul a analizat la punctele 49 și 50 din hotărârea atacată conținutul cererii de reexaminare pentru a arăta, după ce a amintit mai întâi conținutul respectiv, că comisia de evaluare nu putea să nu îi furnizeze domnului Di Bernardo în primă instanță explicații precise pentru simplul motiv că el nu solicitase în mod explicit explicații individuale. Potrivit Tribunalului, în orice caz, în lipsa cunoașterii criteriilor de selecție pe baza cărora o astfel de cerere de explicații individuale trebuia, în principiu, să fie formulată, simpla contestare a concluziei la care a ajuns comisia de evaluare în decizia de a înlătura candidatura domnului Di Bernardo în primă instanță trebuia să fie suficientă pentru a se considera că acest candidat solicitase explicații individuale.

36. Tribunalul a apreciat la punctul 51 din hotărârea atacată că decizia în litigiu era viciată de o insuficiență a motivării, întrucât aceasta nu furnizase suficiente indicații pentru a permite, pe de o parte, domnului Di Bernardo să înțeleagă motivele și să aprecieze legalitatea acesteia și, pe de altă parte, instanței Uniunii să își exercite controlul asupra legalității acesteia. Tribunalul a observat astfel că, la momentul depunerii cererii introductive, domnul Di Bernardo nu cunoștea motivele pentru care comisia de evaluare a adoptat decizia atacată și nici metoda utilizată de aceasta din urmă.

37. Tribunalul a aplicat jurisprudența potrivit căreia decizia contestată trebuie să cuprindă cel puțin un început de motivare înainte de introducerea acțiunii, considerând la punctul 53 din hotărârea atacată că motivele deciziei în litigiu erau extrem de sumare și de incomplete, ceea ce nu i-ar fi permis domnului Di Bernardo să înțeleagă motivul pentru care comisia de evaluare concluzionase că el nu avea experiența profesională necesară. În acest context, Tribunalul a luat notă de faptul că Comisia a prezentat doar în mod gradual în cursul procedurii în fața Tribunalului motivele deciziei în litigiu, necesare pentru a aprecia legalitatea acesteia. Tribunalul a observat că Comisia prezentase criteriile de selecție într-un stadiu foarte avansat al fazei scrise a procedurii, și anume în anexa la duplică, privându-l astfel pe domnul Di Bernardo de posibilitatea de a-și prezenta argumentele în funcție de aceste criterii. Tribunalul a apreciat că criteriile de selecție erau însă indispensabile pentru a aprecia dacă, în cadrul analizei experienței profesionale a domnului Di Bernardo, comisia de evaluare nu depășise limitele marjei sale de apreciere.

38. Tribunalul a achiesat la opinia domnului Di Bernardo potrivit căreia el nu era în măsură, în cererea introductivă, să invoce, dacă era cazul, un motiv întemeiat pe încălcarea anunțului de concurs de către comisia de evaluare, dat fiind că criteriile de selecție nu i-au fost comunicate în timp util. Tribunalul a indicat că, din modul de redactare a anunțului de concurs, rezulta însă că experiența în domeniul sprijinului administrativ era, în principiu, susceptibilă să fie luată în considerare cel puțin în parte ca experiență relevantă.

39. Tribunalul a apreciat că domnul Di Bernardo a arătat în mod întemeiat că nu putea contesta în mod util aprecierea anumitor puncte din actul său de candidatură de către comisia de evaluare. Acesta a observat că, în temeiul scrisorii din 27 octombrie 2015 și al deciziei în litigiu, domnul Di Bernardo nu putea să știe în mod rezonabil dacă cel puțin o parte din experiența sa profesională fusese recunoscută de comisia de evaluare ca fiind relevantă și, în cazul unui răspuns afirmativ, ce parte ar fi fost, în condițiile în care Comisia recunoscuse în înscrisurile sale că domnul Di Bernardo avea 31 de luni de experiență profesională relevantă în ceea ce privește sprijinul financiar.

40. Tribunalul a concluzionat, admițând cel de al doilea motiv, în sensul anulării deciziei în litigiu, fără să fi fost necesar să examineze primul motiv invocat de domnul Di Bernardo.

IV. Procedura în fața Curții și concluziile părților

41. Prezentul recurs a fost depus de Comisie la 8 februarie 2019 și a fost înscris în registrul grefei Curții la 14 februarie 2019. Comisia solicită Curții:

– anularea hotărârii atacate;

– trimiterea cauzei spre rejudecare la Tribunal;

– soluționarea odată cu fondul a cererii privind cheltuielile de judecată efectuate în primă instanță și în recurs.

42. La 24 mai 2019, domnul Di Bernardo a depus un memoriu în răspuns, înscris în registrul grefei Curții la 27 mai 2019, prin care solicită Curții:

– respingerea recursului;

– obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată.

43. Prin decizia din 20 iunie 2019, președintele Curții a considerat că depunerea unui memoriu în replică nu era necesară.

V. Analiză juridică

A. Considerații introductive

44. Înainte de a examina diferitele motive, trebuie amintit că, în conformitate cu articolul 256 alineatul (1) al doilea paragraf TFUE și cu articolul 58 primul paragraf din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, recursul se limitează la chestiuni de drept. Această condiție este îndeplinită în speță, în măsura în care Comisia reproșează Tribunalului în esență că a încălcat dreptul Uniunii prin faptul că (B) ar fi impus cerințe excesive cu privire la motivarea unei decizii adoptate de aceasta și (C) ar fi încălcat obligația care revine Tribunalului de a lua în considerare din oficiu elemente suplimentare prezentate de Comisie în cadrul unei proceduri de anulare în scopul „de a completa” motivarea deciziei

respective. Aceste motive vor fi examinate în aceeași ordine, dat fiind că problema juridică aflată la baza celui de al doilea motiv se pune numai în cazul în care trebuia confirmată aprecierea Tribunalului, potrivit căreia decizia în litigiu nu îndeplinește cerințele obligației de motivare, astfel cum aceasta rezultă din dreptul Uniunii.

45. Prezenta cauză se caracterizează prin aprecieri foarte divergente ale situației de fapt, în special ale datelor cuprinse în dosarul de candidatură al domnului Di Bernardo și ale relevanței acestora pentru adoptarea deciziei în litigiu. Cu toate acestea, nu trebuie pierdut din vedere că, în conformitate cu repartizarea competențelor care există între cele două instanțe ale Uniunii în cadrul procedurii recursului, Curtea nu este competentă să repună în discuție aprecierea faptelor efectuată de Tribunal [2]. De asemenea, analiza nu va putea modifica obiectul litigiului, abordând alte aspecte care nu au fost invocate [3], de exemplu, dacă criteriile prevăzute în grila de evaluare elaborată de EPSO sunt adecvate pentru a selecționa candidații potriviți și/sau dacă domnul Di Bernardo îndeplinește aceste criterii ca urmare a experienței sale profesionale. În consecință, Curtea va trebui să se limiteze la examinarea chestiunilor de drept menționate la punctul anterior.

B. Cu privire la primul motiv de recurs

1. Argumentele părților

46. Prin intermediul primului motiv, Comisia invocă eroarea de drept pe care ar fi săvârșit-o Tribunalul, la punctele 41-53 din hotărârea atacată, în definirea întinderii obligației comisiei de evaluare de a motiva refuzul înscrierii unui candidat pe lista de rezervă. Tribunalul nu ar fi ținut seama suficient de contextul juridic și de situația de fapt din decizia în litigiu, deși caracterul suficient al unei motivări trebuie apreciat în raport cu acest context, iar nu doar cu modul de redactare a deciziei.

47. În primul rând, criteriile de selecție nu ar avea importanța pe care Tribunalul le-a atribuit-o în raport cu obligația de motivare la punctele 41, 45 și 50 din hotărârea atacată, ceea ce ar fi confirmat de faptul că domnul Di Bernardo nu a încercat niciodată să le cunoască.

48. În al doilea rând, potrivit Comisiei, faptul că comisia de evaluare nu a menționat în decizia sa de refuz decât documentele justificative privind experiențele profesionale ale domnului Di Bernardo corespunzătoare punctelor 2, 5 și 6 din actul de candidatură nu „sugerează” nicidecum, contrar celor statuate de Tribunal la punctul 43 din hotărârea atacată, că comisia de evaluare ar fi considerat relevante experiențele profesionale pe care domnul Di Bernardo le-a precizat la celelalte puncte. Dimpotrivă, respingerea candidaturii domnului Di Bernardo ar implica faptul că comisia de evaluare a considerat că acesta din urmă nu îndeplinea condiția unei experiențe profesionale relevante de 36 de luni după examinarea întregii experiențe profesionale menționate la cele șapte puncte din actul său de candidatură.

49. În al treilea rând, Tribunalul ar fi considerat în mod eronat, la punctul 48 din hotărârea atacată, că cererea de reexaminare indica faptul că domnul Di Bernardo nu cunoștea motivele pentru care experiența sa profesională era insuficientă.

2 Hotărârea din 22 mai 2008, Evonik Degussa/Comisia (C-266/06 P, nepublicată, EU:C:2008:295, punctul 71).

3 Hotărârea din 22 septembrie 2016, Pensa Pharma/EUIPO (C-442/15 P, nepublicată, EU:C:2016:720, punctul 53).

50. În al patrulea rând, Tribunalul ar fi considerat în mod eronat, la punctele 46 și 47 din hotărârea atacată, că Comisia nu se putea prevala de jurisprudența potrivit căreia, în cazul unui concurs cu participare numeroasă, comisia de evaluare are posibilitatea, într-o primă etapă, să motiveze refuzul de selecție în mod sumar. Astfel, chiar dacă în speță era vorba despre un concurs cu participare numeroasă, potrivit Tribunalului, o motivare completă a deciziei atacate nu ar fi reprezentat pentru comisia de evaluare o sarcină exagerată, ținând seama de stadiul în care a intervenit decizia în litigiu.

51. În al cincilea rând, contrar a ceea ce a apreciat Tribunalul la punctul 50 din hotărârea atacată, comisia de evaluare din cadrul concursului nu poate fi obligată să divulge criteriile de selecție a dosarelor atunci când nu este sesizată cu nicio cerere în acest sens, fără a încălca secretul lucrărilor comisiei de evaluare.

52. În al șaselea rând, a considera, astfel cum procedează Tribunalul la punctele 49-51 din hotărârea atacată, că o cerere de reexaminare redactată fără precizie, precum cea prezentată de domnul Di Bernardo, obligă comisia de evaluare să furnizeze explicații detaliate pentru fiecare intrare ar conduce la transferul către comisia de evaluare din cadrul concursului al sarcinii probei privind existența experienței profesionale cerute în anunțul de concurs. Or, sarcina acestei probe ar reveni candidaților, astfel cum ar reieși din anunțul de concurs, care prevede că „informațiile furnizate de candidați în actul de candidatură electronic vor fi verificate pe baza documentelor justificative prezentate de aceștia”.

53. În sfârșit, la punctele 53-55 din hotărârea atacată, Tribunalul ar fi confundat cerința unei motivări și temeinicia acestei motivări, care privește legalitatea pe fond a deciziei. Comisia vede un indiciu al acestei confuzii în faptul că, la punctul 53 din hotărârea atacată, Tribunalul a considerat că criteriile de selecție erau indispensabile pentru a aprecia dacă, în cadrul analizei experienței profesionale, comisia de evaluare nu a „depășit limitele marjei sale de apreciere”.

54. În răspunsul la primul motiv de recurs, domnul Di Bernardo arată că Tribunalul nu a extins obligația de motivare considerând că decizia în litigiu se caracteriza printr-o lipsă „cvasitotală” a motivării.

55. În primul rând, Comisia nu ar putea susține în mod întemeiat că decizia în litigiu era motivată suficient înainte de introducerea acțiunii. Astfel, motivarea refuzului de a-l înscrie pe lista candidaților care au reușit la concurs, care se limita la recopierea textului condiției referitoare la experiența profesională, ar fi stereotipă. Mențiunea suplimentară care figurează în răspunsul la cererea de reexaminare, conform căreia documentele justificative furnizate de candidat nu permiteau să se confirme relevanța experienței sale profesionale menționate la punctele 2, 5 și 6 din actul său de candidatură, ar fi de asemenea insuficientă, în lipsa comunicării criteriilor de selecție și a oricărei informații referitoare la aprecierea de către comisia de evaluare a celorlalte experiențe profesionale prevăzute la punctele 1, 3, 4 și 7 din actul de candidatură.

56. În al doilea rând, Tribunalul ar fi statuat în mod întemeiat că comunicarea criteriilor de selecție nu a putut completa motivarea deciziei în litigiu, din moment ce aceasta fusese făcută în stadiul duplicii, adică într-un stadiu prea avansat al procedurii pentru a permite persoanei interesate să reacționeze la aceasta cu respectarea principiului egalității armelor.

57. În al treilea rând, faptul că domnul Di Bernardo nu a solicitat să îi fie comunicate criteriile de selecție nu ar influența caracterul insuficient al motivării. Ar intra în responsabilitatea autorului actului să comunice motivarea deciziei sale fără a aștepta ca destinatarul acesteia să o solicite.

58. În al patrulea rând, domnul Di Bernardo contestă afirmația Comisiei potrivit căreia criteriile de selecție nu aveau „nicio importanță în ceea ce privește respectarea obligației de motivare”. Din moment ce din motivele deciziei în litigiu reiese că comisia de evaluare a aplicat aceste criterii pentru a aprecia relevanța experienței profesionale a persoanei interesate, nu s-ar justifica prin nimic ca acestea să nu îi fi fost comunicate. În plus, contrar afirmațiilor Comisiei, secretul lucrărilor comisiei de evaluare nu s-ar opune comunicării criteriilor de selecție.

59. În al cincilea rând, întinderea motivării ar trebui să fie de asemenea apreciată în funcție de interesul pe care îl poate avea destinatarul pentru a primi explicații. Or, domnul Di Bernardo ar fi fost exclus din concurs după ce a reușit la toate probele, ceea ce înseamnă că a avut o speranță serioasă că numele său va figura pe lista de candidați care au reușit la concurs. De aceea ar fi avut dreptul să cunoască motivele exacte ale excluderii sale din concurs. Pe de altă parte, participarea unui număr mare de candidați ar fi doar o împrejurare care dă posibilitatea comisiei de evaluare să motiveze, într-o primă etapă, deciziile sale în mod sumar. Acest lucru nu ar scuti comisia de evaluare de obligația de a furniza o motivare pertinentă atunci când este sesizată, precum în speță, cu o cerere de reexaminare. De altfel, potrivit răspunsului Comisiei la măsura de organizare a procedurii desfășurate de Tribunal, doar șapte candidați au primit un refuz la cererea de reexaminare în domeniul concursului în cauză (sprijin financiar). În acest stadiu, sarcina de lucru a comisiei de evaluare nu ar fi fost nicidecum comparabilă cu cea care prevala la momentul examinării candidaturilor tuturor candidaților.

60. În al șaselea rând, argumentul potrivit căruia comisia de evaluare ar fi analizat în detaliu toate punctele actului de candidatură ar privi efectivitatea examinării candidaturii intimatului și nu ar avea incidență asupra aspectului dacă motivarea deciziei atacate era suficientă. În plus, elementele din dosar ar permite să se pună la îndoială faptul că, în realitate, comisia de evaluare a efectuat o examinare atentă a situației intimatului. Pe de o parte, comisia de evaluare ar fi redus mai întâi, din greșeală, cu 10 luni durata unei experiențe profesionale pe care o considerase în parte legată de natura atribuțiilor. Pe de altă parte, domnul Di Bernardo amintește că nu a primit răspuns la cererea sa de reexaminare decât la nouă luni de la introducerea sa. În al șaptelea rând, argumentația Comisiei îndreptată împotriva punctelor 54 și 55 din hotărârea atacată ar fi inoperantă, fiind vorba despre motive enunțate cu titlu suplimentar.

2. Apreciere

61. Trebuie să constatăm că, contrar a ceea ce susține Comisia în recursul său și astfel cum vom arăta în prezentele concluzii, Tribunalul a ținut seama în mod corespunzător de contextul juridic și de situația de fapt din decizia în litigiu în analiza acțiunii în anulare. Astfel, Tribunalul a subliniat de la bun început importanța obligației de a motiva orice decizie care lezează, amintind că aceasta are dublul obiectiv de a permite, pe de o parte, persoanelor interesate să ia cunoștință de temeiurile măsurii luate, cu scopul de a-și apăra drepturile, și, pe de altă parte, instanței Uniunii să își exercite controlul asupra legalității deciziei în cauză [4]. Tribunalul a arătat de asemenea că întinderea obligației de motivare trebuie apreciată în fiecare caz nu numai în raport cu decizia atacată, ci și în funcție de împrejurările concrete în care a fost adoptată decizia menționată [5]. Aceste afirmații nu pot fi puse în discuție în cadrul recursului, având în vedere că se întemeiază pe o jurisprudență constantă a Curții pe care Tribunalul și-a însușit-o. În lumina acestor principii trebuie examinat modul în care Tribunalul a aplicat dreptul Uniunii.

4 Hotărârea din 2 octombrie 2003, Thyssen Stahl/Comisia (C-194/99 P, EU:C:2003:527, punctul 144), Hotărârea din 28 iunie 2005, Dansk Rørindustri și alții/Comisia (C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P-C-208/02 P și C-213/02 P, EU:C:2005:408, punctul 462), și Hotărârea din 28 iunie 2018, EUIPO/Puma (C-564/16 P, EU:C:2018:509, punctul 64).

5 Hotărârea Curții din 21 iunie 1984, Lux/Curtea de Conturi (69/83, EU:C:1984:225, punctul 36), Hotărârea din 13 decembrie 1989, Prelle/Comisia (C-169/88, EU:C:1989:640, punctul 9), și Hotărârea din 12 noiembrie 1996, Ojha/Comisia (C-294/95 P, EU:C:1996:434, punctul 18).

62. Observăm că Tribunalul și-a concentrat atenția asupra examinării motivării deciziei în litigiu, luând în considerare totodată diversele schimburi de corespondență între EPSO și domnul Di Bernardo, în special cererile adresate acestuia din urmă de a prezenta documente justificative pentru a dovedi experiența sa profesională, ajungând în cele din urmă la concluzia că motivele invocate de EPSO pentru a respinge candidatura sa erau „extrem de sumare și de incomplete”. În acest scop, Tribunalul s-a întemeiat pe o examinare minuțioasă a deciziei în litigiu la punctele 41-44 din hotărârea atacată. Considerăm această constatare corectă, având în vedere lipsa oricărei explicații din partea EPSO cu privire la motivele pentru care comisia de evaluare a concluzionat că domnul Di Bernardo nu avea experiența profesională necesară pentru exercitarea funcției de secretar în domeniul sprijinului financiar.

63. În raport cu numeroasele schimburi care vizează, în mod evident, clarificarea problemei privind respectarea criteriilor de selecție, era de așteptat în mod rezonabil ca EPSO să furnizeze indicații mai precise pentru a-și justifica decizia de a nu înscrie numele domnului Di Bernardo pe lista candidaților care au reușit la concurs. EPSO s-a limitat însă să îi comunice prin scrisoarea din 27 octombrie 2015 că experiența profesională menționată la punctele 1-7 din actul său de candidatură nu atingea durata minimă de trei ani legată în principal de natura atribuțiilor în domeniul sprijinului financiar, astfel cum era menționată la punctul 2 din anexa II la anunțul de concurs. EPSO și-a confirmat decizia prin scrisoarea din 10 august 2016, ca urmare a cererii de reexaminare formulate de domnul Di Bernardo, fără a oferi însă informații mai precise.

64. Or, ni se pare evident că această practică nu îndeplinește cerințele unei motivări adecvate, din cauza faptului că o simplă repetare a criteriilor de selecție cuprinse în anunțul de concurs nu permite persoanei interesate să cunoască justificarea deciziei în cauză și, dacă este cazul, să își apere drepturile [6]. Tribunalul a constatat în mod întemeiat acest aspect, stabilind la punctul 48 din hotărârea atacată că domnul Di Bernardo „nu cunoștea motivele pentru care experiența sa profesională era insuficientă”. Această concluzie este confirmată de o lectură atentă a corespondenței dintre EPSO și domnul Di Bernardo. Fără a cunoaște criteriile de selecție mai specifice stabilite de comisia de evaluare, domnul Di Bernardo nu era în măsură să aprecieze dacă comisia de evaluare le-a aplicat în mod corect în cazul său și, în special, dacă aceste criterii nu restrângeau în mod nelegal cadrul anunțului de concurs. Tribunalul a stabilit astfel fără eroare că posibilitățile de apărare ale domnului Di Bernardo erau limitate.

65. Acestea fiind spuse, considerăm că practica în cauză împiedică de asemenea ca instanța Uniunii – care nu ia cunoștință de detaliile procedurii decât în stadiul litigiului, iar asta numai pe baza informațiilor furnizate de părți – să își poată exercita controlul asupra legalității deciziei vizate. Aspectul dacă și, eventual, în ce măsură o insuficiență a motivării constituie un viciu de procedură pe care să îl poată totuși remedia în cursul procedurii contencioase este o problemă pe care o vom analiza în cadrul examinării celui de al doilea motiv de recurs.

66. Având în vedere observațiile precedente, ni se pare evident că Tribunalul a acordat în mod întemeiat o importanță semnificativă criteriilor de selecție mai specifice [7], în măsura în care au influențat considerabil decizia în litigiu. Astfel cum reiese din scrisoarea din 10 august 2016, EPSO pare să fi indicat că comisia de evaluare stabilise criterii de selecție neprevăzute în anunțul de concurs

6 A se vedea în acest sens Hotărârea din 8 martie 1988, Sergio/Comisia (64/86, 71/86, 72/86, 73/86 și 78/86, EU:C:1988:119, punctele 50 și 51), din care reiese că administrația nu își îndeplinește obligația de a motiva în mod suficient deciziile sale în cadrul unui concurs dacă „se limitează să parafrazeze criteriile prevăzute în anunțul de concurs” și „nu indică criteriile mai specifice și mai precise adoptate de comisia de evaluare”.

7 Pentru clarificare, trebuie precizat că Tribunalul și părțile la procedură utilizează termenul „criterii (de selecție)” pentru a desemna „grila de evaluare” stabilită de comisia de evaluare a cărei funcționare este explicată în prezentele concluzii.

pe care intenționa să le aplice concursului [8]. Or, trebuie amintit în acest context că, în pofida puterii sale de apreciere, comisia de evaluare din cadrul concursului este obligată să respecte termenii anunțului de concurs, astfel cum a fost publicat, ceea ce implică faptul că trebuie să procedeze pe baza unor criterii obiective și cunoscute de fiecare dintre candidați [9]. Mai concret, EPSO a făcut referire în mod tacit la o grilă de evaluare elaborată de comisia de evaluare înainte de teste, fără a explica însă principiile pe baza cărora fusese elaborată această grilă de evaluare sau modul în care aceasta trebuia să fie utilizată.

67. Astfel cum am aflat în cursul fazei contencioase în fața Tribunalului, în stadiul duplicii, criteriile menționate anterior constau în esență într-o listă a profesiilor clasificate în trei categorii, în funcție de relevanța lor. Se pare că criteriile cuprinse în grila de evaluare erau menite să servească drept orientări pentru comisia de evaluare, pentru a o ajuta în exercitarea puterii sale de apreciere cu ocazia evaluării candidaturilor. Cererile de informații ale EPSO prin care se urmărește aprecierea relevanței experienței sale profesionale pentru funcția în domeniul sprijinului financiar, precum și răspunsul cuprins în decizia în litigiu demonstrează în mod clar că comisia de evaluare a aplicat efectiv aceste criterii domnului Di Bernardo, ceea ce a avut drept consecință faptul că o parte considerabilă a acestei experiențe profesionale nu a fost recunoscută [10]. Întrucât nu are minimul de experiență relevantă, pentru motivul că experiența sa profesională ținea mai degrabă de domeniul sprijinului administrativ, candidatura domnului Di Bernardo nu a fost reținută.

68. Rezultă că, în pofida consecințelor grave pe care le avea aplicarea criteriilor de selecție pentru domnul Di Bernardo, EPSO nu i-a permis să ia cunoștință de acestea și astfel să furnizeze, dacă este cazul, informații mai precise cu privire la aspectele controversate. Or, întinderea motivării trebuie apreciată și în funcție de interesul pe care îl poate avea destinatarul actului de a primi explicații [11]. După cum Tribunalul a observat în mod întemeiat la punctul 53 din hotărârea atacată, abia „în cursul procedurii" de recurs Comisia a prezentat „numai în mod gradual" motivele deciziei în litigiu, necesare pentru a aprecia legalitatea acesteia. Prin urmare, într-un stadiu foarte avansat domnul Di Bernardo a putut să ia poziție cu privire la pretinsa insuficiență a experienței sale profesionale. În consecință, Tribunalul a considerat, fără a săvârși nicio eroare de drept, că EPSO ar fi trebuit să comunice criteriile de selecție în timp util, adică în anunțul de concurs, în scrisoarea din 27 octombrie 2015 sau, în orice caz, în scrisoarea sa de răspuns din 10 august 2016 la cererea de reexaminare [12]. O astfel de abordare ar fi fost cu atât mai necesară cu cât cererea de reexaminare trebuie interpretată ca o cerere prin care se urmărește furnizarea de explicații individuale, așa cum a arătat Tribunalul la punctul 51 din hotărârea atacată. Astfel, trebuie să se respingă afirmația Comisiei potrivit căreia domnul Di Bernardo nu ar fi încercat niciodată să afle criteriile de selecție, întrucât acest argument echivalează cu a pune în discuție obligația care revine EPSO față de candidații din cadrul concursului.

8 Decizia din 10 august 2016 cuprinde textul următor: „[…] Înainte de a-și iniția lucrările, *comisia de evaluare a definit criteriile de selecție, întemeindu-se pe condițiile specifice descrise în anunțul de concurs*. *Aceste condiții*, precum și descrierea naturii atribuțiilor *sunt definite* ținând seama de competențele cerute pentru posturile care urmează să fie ocupate și în interesul serviciului. În consecință, *criteriile de selecție definite în cadrul concursului* EPSO/AST-SC/03/15, precum și *faptul că s-a pus accentul pe anumite elemente care țin de experiența profesională* reflectă în mod esențial nevoile de recrutare actuale ale instituțiilor pentru care este organizat concursul. […] Astfel cum s-a menționat în scrisoarea din 27 octombrie 2015 prin care sunteți informat în legătură cu rezultatele dumneavoastră, comisia de evaluare consideră că nu ați putut dovedi că *îndepliniți toate condițiile de admitere*" (sublinierea noastră).

9 A se vedea în acest sens Hotărârea din 13 octombrie 2017, Brouillard/Comisia (T-572/16, nepublicată, EU:T:2017:720, punctul 35).

10 Informațiile furnizate de domnul Di Bernardo dovedesc o experiență profesională de 20 de ani în domeniul anunțului de concurs, în timp ce EPSO nu a recunoscut decât 31 de luni. Experiența profesională cerută potrivit anunțului de concurs era de 36 de luni.

11 Hotărârea din 11 iulie 2013, Team Relocations și alții/Comisia (C-444/11 P, nepublicată, EU:C:2013:464, punctul 120).

12 Nu trebuie ignorat însă că scrisoarea din 8 iulie 2016, adresată domnului Di Bernardo, cuprindea un răspuns la cererea acestuia de reexaminare care nu corespundea în mod vădit situației sale de fapt. Prin urmare, această scrisoare ar trebui, în principiu, să fie considerată de asemenea drept o ocazie pierdută de a prezenta o motivare adecvată.

69. Trebuie să se constate că raționamentul Comisiei arată nu numai o încălcare a obligației de motivare din partea acesteia, ci și o eroare logică, dat fiind că nu i se poate reproșa în mod rezonabil domnului Di Bernardo că nu a formulat o cerere expresă de informare cu privire la un aspect de care nu avea cunoștință. Pentru a-și îndeplini obligația, EPSO ar fi trebuit să îi explice domnului Di Bernardo care erau criteriile de selecție care nu figurează în anunțul de concurs și de ce experiența sa profesională nu îndeplinea cerințele funcțiilor de secretar/personal administrativ de gradul SC 1 în domeniul sprijinului financiar.

70. Este necesar de asemenea să se respingă argumentul invocat de Comisie potrivit căruia Tribunalul ar fi considerat în mod eronat, la punctele 46 și 47 din hotărârea atacată, că Comisia nu se putea prevala de jurisprudența potrivit căreia, în cazul unui concurs cu participare numeroasă, comisia de evaluare este autorizată, într-o primă etapă, să motiveze refuzul de selecție în mod sumar [13]. Astfel cum Tribunalul a observat în mod întemeiat, comisia de evaluare a trebuit să ia decizia sa după participarea tuturor candidaților la testele de acces și la probe, inclusiv la probele de competență. Întrucât acestea din urmă au fost corectate, potențialii candidați care vor fi înscriși pe lista de rezervă fuseseră deja stabiliți. Într-o asemenea etapă, sarcina principală a comisiei de evaluare ar fi trebuit să constea în a verifica dacă candidații îndeplineau de asemenea condițiile referitoare la experiența lor profesională, așa cum au fost stabilite prin anunțul de concurs. Or, s-ar părea că EPSO a amânat această sarcină pentru ultima etapă a procedurii de selecție, ceea ce ridică îndoieli în ceea ce privește organizarea rezonabilă a procedurii de selecție.

71. Având în vedere această perspectivă, considerăm că nu poate fi făcut niciun reproș domnului Di Bernardo, în măsura în care organizarea unui concurs intră exclusiv în responsabilitatea EPSO. Rezultă că EPSO trebuie să suporte consecințele, inclusiv o eventuală creștere a volumului de muncă. Cu privire la acest din urmă aspect, astfel cum indică domnul Di Bernardo, s-ar părea totuși că, în domeniul concursului în cauză, numai cererile de reexaminare a șapte candidați ar fi fost respinse. Prin urmare, sarcina de a examina reclamațiile acestor candidați nu putea să determine o creștere disproporționată a volumului de muncă. În consecință, Tribunalul a statuat în mod întemeiat că EPSO nu putea invoca riscul unui volum excesiv de muncă în scopul de a se sustrage de la obligația de a-și motiva în mod corespunzător decizia de a nu îl include pe domnul Di Bernardo pe lista de candidați care au reușit la concurs.

72. Nu poate fi primit nici argumentul Comisiei potrivit căruia Tribunalul nu ar fi respectat secretul în ceea ce privește lucrările comisiei de evaluare prin faptul că a impus, la punctul 50 din hotărârea atacată, obligația de a divulga criteriile de selecție. Astfel cum reiese din jurisprudența Curții [14], secretul lucrărilor comisiei de evaluare nu se opune ca criteriile obiective de selecție – în speță cerințele referitoare la experiența profesională – să fie comunicate candidaților. Prin urmare, acest argument trebuie respins.

73. Nu împărtășim critica exprimată de Comisie cu privire la punctele 49-51 din hotărârea atacată, prin care se susține că o cerere de reexaminare redactată fără precizie și care obligă comisia de evaluare să furnizeze explicații detaliate pentru fiecare punct ar conduce la transferul către comisia de evaluare al sarcinii probei privind existența experienței profesionale cerute în anunțul de concurs. În primul rând, această critică este întemeiată pe premisa eronată că EPSO ar trebui să fie scutit de orice obligație de a comunica criteriile de selecție într-o etapă inițială a concursului, ceea ce ni se pare incompatibil cu cerința de transparență impusă de jurisprudență [15]. În al doilea rând, această critică nu ține seama de faptul că domnul Di Bernardo introdusese o cerere de reexaminare, fără să știe că comisia de evaluare din cadrul concursului dezvoltase criterii de selecție mai specifice care nu figurau în anunțul de concurs. EPSO ar fi trebuit să profite de ocazie pentru a clarifica domeniul de aplicare al criteriilor menționate, explicând, de exemplu, motivul pentru care activitățile care au o legătură mai

13 Hotărârea din 12 iulie 1989, Belardinelli și alții/Curtea de Justiție (225/87, EU:C:1989:309, punctul 7).

14 Hotărârea din 4 iulie 1996, Parlamentul/Innamorati (C-254/95 P, EU:C:1996:276, punctul 27).

15 A se vedea jurisprudența citată la punctele 61 și 64 din prezentele concluzii.

strânsă cu sprijinul administrativ nu erau considerate ca fiind relevante în loc să se limiteze la confirmarea deciziei sale inițiale. O astfel de abordare ar fi furnizat domnului Di Bernardo clarificările necesare, care să îi permită să înțeleagă mai bine raționamentul comisiei de evaluare. Această abordare nu implică în niciun fel o răsturnare a sarcinii probei, ci, dimpotrivă, încearcă să asigure efectivitatea căii de atac în materie administrativă.

74. În ceea ce privește critica prin care Comisia reproșează Tribunalului că a confundat, la punctele 53-55 din hotărârea atacată, cerința unei motivări și temeinicia motivării respective, trebuie să se arate mai întâi că nu se dovedește întotdeauna ușor de realizat o distincție clară în practică, mai ales într-un caz precum cel din speță, în care EPSO s-a limitat să indice, fără nicio explicație precisă, că experiența profesională a domnului Di Bernardo nu atingea durata minimă de trei ani legată în principal de natura atribuțiilor în domeniul sprijinului financiar. Astfel, nu se poate exclude ca o asemenea motivare succintă și vagă să poată face obiectul unei analize din ambele perspective. Pe de o parte, ar putea fi considerată insuficientă în ceea ce privește întinderea și amploarea argumentelor, având în vedere în special importanța pe care decizia EPSO o are pentru domnul Di Bernardo în calitate de candidat la concurs, ceea ce face obiectul prezentului litigiu. Pe de altă parte, o astfel de motivare ar putea fi considerată contestabilă sau chiar afectată de nelegalitate întrucât se întemeiază pe o metodă de evaluare care are o influență determinantă asupra rezultatului concursului în măsura în care are ca efect excluderea anumitor activități profesionale ca fiind nerelevante, fără însă ca EPSO să fi explicat funcționarea acesteia. Astfel, metoda de evaluare în sine nu a făcut obiectul prezentului litigiu, motivul fiind că aceasta nu a fost dezvăluită decât într-un stadiu avansat al procedurii.

75. Cu toate acestea, nu ni se pare necesar să aprofundăm aceste considerații în prezentul context, întrucât critica invocată de Comisie este în orice caz inoperantă, în măsura în care aceasta contestă un motiv neesențial și, în consecință, trebuie să fie respinsă [16]. Reiese în mod clar din cuprinsul punctelor 53-55 din hotărârea atacată că Tribunalul a analizat motivul referitor la insuficiența motivării și numai din motive de exhaustivitate acesta a prezentat câteva observații cu privire la conținutul motivării, fără a lua însă poziție cu privire la temeinicia deciziei. Motivele enunțate în aceasta au ca scop unic ilustrarea caracterului indispensabil al criteriilor de admitere în litigiu pentru a evalua legalitatea deciziei în litigiu.

3. Concluzie intermediară

76. Rezultă din tot ceea ce precedă că Tribunalul nu a impus cerințe excesive cu privire la motivarea unei decizii adoptate de Comisie. În consecință, primul motiv de recurs trebuie să fie respins.

C. Cu privire la al doilea motiv de recurs

1. Argumentele părților

77. Al doilea motiv de recurs al Comisiei se întemeiază pe încălcarea obligației instanței, săvârșită la punctele 37, 38 și 53-56 din hotărârea atacată, de a aprecia din oficiu respectarea obligației de motivare.

78. Comisia face referire la o jurisprudență [17] potrivit căreia, în cazul unei „insuficiențe a motivării”, ar putea fi aduse întotdeauna precizări pe parcursul procesului, iar acestea ar avea ca efect să priveze de temei un motiv de anulare întemeiat pe o încălcare a obligației de motivare. Acesta este motivul pentru care, în primul rând, excluderea posibilității de a completa motivarea chiar și în cazul lipsei

16 A se vedea în acest sens Hotărârea din 30 mai 2018, Azoulay și alții/Parlamentul (C-390/17 P, EU:C:2018:347, punctele 29 și 30).

17 Hotărârea din 30 mai 1984, Picciolo/Parlamentul (111/83, EU:C:1984:200, punctul 22), Hotărârea din 27 martie 1985, Kypreos/Consiliul (12/84, EU:C:1985:142, punctul 8), și Hotărârea din 8 martie 1988, Sergio/Comisia (64/86, 71/86, 72/86, 73/86 și 78/86, EU:C:1988:119, punctul 52).

„cvasitotale” a acesteia ar rezulta dintr-o extindere, deliberată și inedită, făcută de Tribunal în hotărârea atacată, a unei limite stabilite totuși în mod clar în jurisprudență doar în cazul lipsei totale a motivării. O asemenea noțiune, care nu este prevăzută de jurisprudență, ar fi, în plus, contradictorie și imposibil de definit. În al doilea rând, această inovație jurisprudențială ar fi inconciliabilă cu obligația instanței de a verifica din oficiu dacă cerința motivării a fost respectată.

79. Ca răspuns la al doilea motiv de recurs, domnul Di Bernardo invocă următoarele argumente.

80. În primul rând, Tribunalul nu ar fi săvârșit o eroare de drept prin faptul că a statuat, în speță, că motivarea furnizată înainte de introducerea acțiunii echivala cu o lipsă totală sau „cvasitotală” de motivare. În al doilea rând, Tribunalul nu ar fi săvârșit o eroare de drept nici atunci când a statuat că, pentru a fi motivată în mod suficient, decizia în litigiu trebuia cel puțin să reflecte linia principală a raționamentului comisiei de evaluare. Acest lucru nu s-ar întâmpla în decizia în litigiu, care s-ar întemeia pe criterii de admitere care nu erau cunoscute de candidat și care au fost comunicate abia în etapa memoriului în duplică. În al treilea rând, domnul Di Bernardo arată că rolul instanței Uniunii nu este de a remedia carențele comisiei de evaluare și ale Comisiei, care s-au abținut să motiveze decizia în litigiu înainte de introducerea acțiunii și în cursul procedurii contencioase. În plus, Comisia nu ar identifica elementele din dosar pe care Tribunalul ar fi omis să le ia în considerare din oficiu pentru a evalua dacă decizia era sau nu era motivată în mod suficient.

2. Apreciere

a) Observații introductive

81. Prin intermediul celui de al doilea motiv, Comisia reproșează în esență Tribunalului că a privat-o de posibilitatea de a completa motivarea deciziei în litigiu în cursul procedurii căii de atac pentru motivul lipsei „cvasitotale” a motivării inițiale. Potrivit Comisiei, Tribunalul era obligat să ia în considerare din oficiu criteriile specifice anexate la duplică, mai concret grila de evaluare pe care comisia de evaluare a dezvoltat-o pentru a aprecia experiența profesională a candidaților din cadrul concursului.

82. Astfel cum am demonstrat în cadrul analizei noastre referitoare la primul motiv, Tribunalul a stabilit în mod întemeiat că motivarea deciziei în litigiu nu îndeplinea cerințele jurisprudenței. Pentru a recapitula, Tribunalul a apreciat, la punctele 37, 38 și 53-56 din hotărârea atacată, că, în ceea ce privește decizia în litigiu, lipsea chiar un „început de motivare”, din care să rezulte cel puțin linia principală a raționamentului administrației. Acesta a calificat motivarea inițială ca fiind „extrem de sumară și de incompletă” la punctul 53 din hotărârea atacată. În plus, Tribunalul a apreciat, la punctul 41 din hotărârea atacată, că comisia de evaluare respinsese cererea de reexaminare „în mod extrem de sumar”. Pe baza acestor observații, Tribunalul a concluzionat în mod întemeiat că drepturile domnului Di Bernardo fuseseră încălcate în măsura în care această împrejurare îl împiedica să înțeleagă motivele pentru care candidatura sa nu fusese reținută și, dacă era necesar, să solicite o reexaminare a deciziei în litigiu de către administrație și/sau de către instanța Uniunii. Considerăm că aprecierea cadrului factual, precum și interpretarea întinderii obligației de motivare a unei decizii administrative sunt inatacabile din punct de vedere juridic.

83. Acestea fiind spuse, problema care se pune în cadrul celui de al doilea motiv este dacă dreptul Uniunii permite totuși remedierea *a posteriori* a unei insuficiențe a motivării, ca viciu de procedură, prin adăugarea unor motive în cursul judecății și în ce împrejurări. Analiza acestei întrebări necesită (b) o scurtă examinare a jurisprudenței evocate de Tribunal și (c) verificarea conformității sale cu principiile stabilite de jurisprudența Curții. Aceste principii vor face ulterior (d) obiectul unei aprecieri din partea noastră înainte (e) de a examina în cele din urmă aplicarea lor corespunzătoare în speță.

b) Jurisprudența evocată de Tribunal în hotărârea atacată privind posibilitatea de a remedia o insuficiență a motivării

84. Din cuprinsul punctului 37 din hotărârea atacată reiese că, în temeiul unei jurisprudențe consacrate a Tribunalului, numai atunci când decizia contestată cuprinde cel puțin un „început de motivare" înainte de introducerea acțiunii, administrația are dreptul de a furniza informații suplimentare în cursul procesului și de a-și îndeplini obligația de motivare. Potrivit acestei jurisprudențe, linia principală a raționamentului administrației trebuie să rezulte cel puțin dintr-un astfel de „început de motivare". Tribunalul a explicat la punctul 38 din hotărârea atacată că o „lipsă totală sau cvasitotală" de motivare privind motive esențiale de refuz, formulate împotriva unui reclamant, înainte de introducerea unei acțiuni nu poate fi acoperită prin explicații furnizate după introducerea acestei acțiuni.

85. Trebuie invocat mai întâi faptul că Tribunalul a identificat o situație specială de lipsă a motivării în prezenta cauză, pe care a considerat-o ca fiind „cvasitotală". În continuare, trebuie să se constate că, în mod evident, Tribunalul a plecat de la premisa că motivarea cuprinsă în decizia în litigiu îndeplinește criteriile din această situație, fără să fi explicat însă caracteristicile sale. Raționamentul Tribunalului, în special în ceea ce privește consecința juridică a lipsei „cvasitotale" a motivării, și anume nelegalitatea deciziei în cauză, produsul unui viciu grav de procedură, lasă să se presupună că această situație este cel puțin comparabilă cu cea a unei lipse „totale" a motivării. Or, ținem să constatăm că respectiva situație este menționată numai în hotărârea atacată, jurisprudența Tribunalului, inclusiv cea citată în hotărârea menționată [18], omițând orice altă mențiune. S-ar părea că Tribunalul s-a îndepărtat în mod expres de terminologia utilizată în jurisprudența sa în scopul de a descrie cât mai bine gradul de precizie al motivării cuprinse în decizia în litigiu. Vom reveni asupra acestui aspect în cadrul examinării bunei aplicări a jurisprudenței.

c) Compatibilitatea principiilor stabilite de Tribunal cu jurisprudența Curții

86. Problema unei insuficiențe a motivării unui act administrativ care lezează nu este necunoscută în jurisprudența Curții, întrucât aceasta a fost deja pusă în situația de a lua poziție cu privire la aspectul dacă este permis să se regularizeze un astfel de viciu de procedură dând posibilitatea administrației să își completeze motivarea în cursul procedurii contencioase.

87. Astfel cum a amintit Curtea în Hotărârea Neirinck/Comisia [19], cerința motivării are ca scop să permită Curții să își exercite controlul asupra legalității deciziilor care lezează și să furnizeze persoanelor interesate indicații suficiente pentru a ști dacă aceste decizii sunt bine fundamentate sau dacă sunt afectate de un viciu care permite contestarea legalității lor. Rezultă de aici că, în principiu, motivarea trebuie comunicată persoanei interesate în același timp cu decizia care lezează. Prin urmare, Curtea a considerat că lipsa motivării nu poate fi remediată prin faptul că persoana interesată află motivele deciziei în cursul procedurii în fața Curții [20]. În schimb, în cazul insuficienței motivării, Curtea a considerat că motivele prezentate în cursul procedurii pot, în cazuri excepționale, să lase fără obiect un motiv întemeiat pe încălcarea obligației de motivare [21]. Jurisprudența Curții distinge, prin urmare, două situații diferite, pe de o parte, „lipsa" și, pe de altă parte, „insuficiența" motivării, fiecare dintre acestea supusă propriilor reguli. În plus, observăm că Curtea, la fel cum a procedat Tribunalul, urmărește să examineze în fiecare caz specific dacă actul administrativ în cauză cuprinde sau nu un „început de motivare", ceea ce îi permite să aplice regulile respective în cazul specific cu care a fost sesizată.

18 Ordonanța din 8 martie 2012, Marcuccio/Comisia (T-126/11 P, EU:T:2012:115, punctul 47).

19 Hotărârea din 28 februarie 2008 (C-17/07 P, EU:C:2008:134).

20 Hotărârea din 28 februarie 2008, Neirinck/Comisia (C-17/07 P, EU:C:2008:134, punctul 50). A se vedea de asemenea Hotărârea din 26 noiembrie 1981, Michel/Parlamentul (195/80, EU:C:1981:284, punctul 22), Hotărârea din 7 februarie 1990, Culin/Comisia (C-343/87, EU:C:1990:49, punctele 13-15), și Hotărârea din 23 septembrie 2004, Hectors/Parlamentul (C-150/03 P, EU:C:2004:555, punctele 49 și 50)

21 Hotărârea din 28 februarie 2008, Neirinck/Comisia (C-17/07 P, EU:C:2008:134, punctul 51).

88. Deducem din observațiile anterioare că jurisprudența Tribunalului [22] reflectă în esență principiile dezvoltate în jurisprudența Curții în ceea ce privește cerința de a motiva în mod corespunzător orice act administrativ în scopul garantării unui control jurisdicțional, protejând în același timp drepturile destinatarului, singura excepție fiind situația legată de lipsa „cvasitotală" a motivării care este necesar să fie analizată în continuare.

d) Aprecierea jurisprudenței Curții

89. Înainte de a trece la examinarea aplicării de către Tribunal a jurisprudenței Curții în speță, am dori să ne exprimăm susținerea cu privire la această jurisprudență, care ni se pare suficient de nuanțată pentru a ține seama de diferitele interese aflate în joc în cadrul unei proceduri contencioase administrative, având în vedere complexitatea cauzelor, fiecare prezentând o gamă largă de aspecte procedurale pe care instanța Uniunii trebuie să le soluționeze. Acestea fiind spuse, dorim să amintim că cerința motivării, prevăzută la articolul 296 al doilea paragraf TFUE și la articolul 41 alineatul (2) litera (c) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, de asemenea prezentă la articolul 25 al doilea paragraf din Statutul funcționarilor Uniunii Europene, aplicabil prin analogie agenților care fac obiectul Regimului aplicabil celorlalți agenți ai Uniunii Europene (denumit în continuare „RAA"), constituie un principiu fundamental într-o ordine juridică care respectă valoarea statului de drept, precum cea a Uniunii Europene, preocupată de a garanta transparența, eficacitatea și legitimitatea instituțiilor sale [23]. Astfel cum a amintit Curtea în mai multe rânduri [24], Uniunea Europeană este o uniune de drept în care actele instituțiilor sale sunt supuse controlului conformității în special cu tratatele și cu principiile generale de drept. Inerentă statului de drept este cerința unei protecții jurisdicționale efective, astfel cum este garantată de articolul 47 din cartă, potrivit căreia justițiabilii trebuie să aibă dreptul de a contesta în justiție legalitatea actelor Uniunii prin intermediul unei căi de atac efective [25]. De altfel, trebuie invocat faptul că modificările aduse tratatelor prin Tratatul de la Lisabona au avut drept consecință o revalorizare considerabilă a cerinței motivării [26] pe care Curtea trebuie să o ia în considerare, în special atunci când este sesizată cu o cauză precum aceasta, în care respectiva cerință pare să fi fost neglijată.

90. Astfel cum scria avocatul general Ruiz-Jarabo Colomer în Concluziile prezentate în cauza Hectors/Parlamentul [27], „expunerea de motive nu este o formulă de curtoazie și nici un rit, ci, înainte de toate, un factor de raționalitate în exercitarea puterii, care nu numai că facilitează controlul asupra acesteia, dar intervine și ca un element destinat să prevină arbitrarul și să servească drept instrument de apărare". S-a făcut deja trimitere la dublul obiectiv al acestei cerințe, de a permite, pe de o parte, persoanelor interesate să ia cunoștință de temeiurile măsurii luate, cu scopul de a-și apăra drepturile, și, pe de altă parte, instanței Uniunii să își exercite controlul asupra legalității deciziei în cauză [28]. Aceste două interese sunt indisociabile pentru a asigura o cale de atac efectivă și, prin urmare, nu pot fi luate în considerare în mod independent unul de celălalt în cadrul analizei. Rezultă din însăși natura acestei cerințe că interesele menționate vor fi îndeplinite cel mai bine atunci când motivarea este comunicată persoanei interesate în același timp cu decizia care lezează, iar nu în cursul procedurii

22 Citată la punctele 61 și 84 din prezentele concluzii.

23 A se vedea în acest sens Smith, M., „Developing administrative principles in the EU: A foundational model of legitimacy?", în *European Law Journal*, vol. 18, nr. 2, martie 2012, p. 282.

24 Hotărârea din 26 iunie 2012, Polonia/Comisia (C-336/09 P, EU:C:2012:386, punctul 36), Hotărârea din 19 iulie 2016, H/Consiliul și Comisia (C-455/14 P, EU:C:2016:569, punctul 41), și Hotărârea din 28 martie 2017, Rosneft (C-72/15, EU:C:2017:236, punctul 72).

25 Hotărârea din 18 decembrie 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, punctul 45), Hotărârea din 6 octombrie 2015, Schrems (C-362/14, EU:C:2015:650, punctul 95), și Hotărârea din 28 martie 2017, Rosneft (C-72/15, EU:C:2017:236, punctul 73).

26 A se vedea Calliess, C., în Calliess, C., și Ruffert, M. (editori), EUV/AEUV, C. H. Beck, ediția a 4-a, München, 2011, articolul 296 TFUE, punctul 4, care invocă faptul că articolul 296 TFUE extinde cerința motivării cu privire la toate actele juridice ale Uniunii, contrar fostului articol 253 CE care prevedea încă o enumerare exhaustivă a respectivelor acte juridice. Potrivit autorului, articolul 296 TFUE reflectă intenția procesului de reformă, care urmărește să pună Uniunea pe o bază instituțională mai democratică și mai apropiată de cetățean, în conformitate cu principiile transparenței, eficacității și legitimității.

27 C-150/03 P, EU:C:2004:146, punctul 41.

28 A se vedea punctul 61 din prezentele concluzii.

contencioase [29]. Faza precontencioasă oferă persoanei interesate posibilitatea de a solicita administrației să efectueze o reexaminare a deciziei în litigiu, cu titlu gratuit și fără obstacole administrative. Un alt avantaj constă în posibilitatea ca administrația să verifice ea însăși conformitatea deciziei sale cu dreptul Uniunii, ceea ce are ca efect să îi amintească administrației obligația de a-și motiva în mod corespunzător decizia [30].

91. Având în vedere aceste considerații, ni se pare evident că lipsa oricărei motivări constituie situația cea mai gravă din cauza faptului că aduce atingere acestor interese, compromițând în final statul de drept. Într-un astfel de caz, viciul nu poate fi regularizat în cursul procedurii contencioase, având în vedere că persoana interesată este privată de posibilitatea de a lua cunoștință de motivele deciziei, de a-și exprima punctul de vedere și, dacă este cazul, de a solicita o reexaminare. La rândul său, instanța Uniunii este privată de posibilitatea de a se familiariza cu cauza sub toate aspectele acesteia, trebuind să se pronunțe cu privire la cauză în ultimă instanță.

92. În schimb, considerăm că insuficiența motivării impune o abordare mai diferențiată, în funcție de gravitatea încălcării cerinței motivării. Aceasta pare a fi abordarea Curții, dat fiind că jurisprudența sa recunoaște că motivele prezentate în cursul procedurii pot, în „cazuri excepționale”, să lase fără obiect un motiv întemeiat pe încălcarea obligației de motivare. Ca urmare a diversității circumstanțelor posibile, Curtea pare să se fi abținut să enumere aceste „cazuri excepționale” în mod exhaustiv, privilegiind o aplicare flexibilă și pragmatică a acestei noțiuni.

93. Astfel, anumite considerații ar putea avea teoretic un anumit rol, precum motive de economie de procedură, de exemplu, atunci când este evident că niciun viciu nu a afectat fondul deciziei, astfel încât anularea acesteia pentru motivul că nu cuprindea o motivare suficientă nu ar putea decât să determine adoptarea unei noi decizii, identică pe fond cu decizia anulată, dar însoțită de motivarea prezentată pentru prima dată în fața Tribunalului. Astfel cum a arătat avocatul general Fennelly în Concluziile prezentate în cauza Parlamentul/Innamorati [31], comisia de evaluare nu ar avea nicio putere de apreciere într-un asemenea caz. În consecință, intimatul nu ar avea un interes legitim de a solicita anularea deciziei în cauză pentru încălcarea unei norme fundamentale de procedură. Potrivit avocatului general Fennelly, caracterul inițial insuficient al motivării deciziei contestate nu ar mai putea fi considerat o încălcare a unei norme fundamentale de procedură care să justifice prin ea însăși anularea acestei decizii [32]. În schimb, dacă motivarea nu era suficientă nici măcar în etapa procedurii contencioase, decizia contestată ar trebui să fie anulată pentru încălcarea unei norme fundamentale de procedură [33].

94. În această privință, am dori să facem câteva observații pentru a ilustra punctul nostru de vedere. Chiar dacă înțelegem, în principiu, aceste considerații de natură practică care și-au găsit exprimarea chiar în câteva hotărâri [34], dorim să reiterăm importanța pe care o au dispozițiile citate anterior [35] în ordinea juridică a Uniunii, ceea ce exclude, în opinia noastră, posibilitatea ca motivarea insuficientă a

29 A se vedea Hotărârea din 26 noiembrie 1981, Michel/Parlamentul (195/80, EU:C:1981:284, punctul 22).

30 Astfel cum a indicat avocata generală Kokott în Concluziile prezentate în cauza Mellor (C-75/08, EU:C:2009:32, punctul 32), „în plus, indicarea motivelor nu se realizează doar în interesul cetățeanului, ci conduce la un prim autocontrol al administrației înseși și poate elimina tensiunile din relațiile cu cetățenii. Astfel, atunci când motivarea este convingătoare, aceasta pune capăt unor conflicte existente și împiedică litigii inutile”. Mai recent, în Concluziile prezentate în cauzele Slovacia/Comisia și România/Comisia (C-593/15 P, C-594/15 P și C-599/15 P, EU:C:2017:441, punctul 95), avocata generală Kokott a precizat că „obligația de motivare prevăzută la articolul 296 alineatul (2) TFUE are de asemenea ca obiectiv autocontrolul administrației și obligarea instituției emitente de a analiza cu atenție condițiile de adoptare a unui act”.

31 C-254/95 P, EU:C:1996:213.

32 Concluziile avocatului general Fennelly în cauza Parlamentul/Innamorati (C-254/95 P, EU:C:1996:213, punctul 39).

33 Concluziile avocatului general Fennelly în cauza Parlamentul/Innamorati (C-254/95 P, EU:C:1996:213, punctul 40).

34 A se vedea Hotărârea din 6 iulie 1983, Geist/Comisia (117/81, EU:C:1983:191), Hotărârea din 8 martie 1988, Sergio/Comisia (64/86, 71/86, 72/86, 73/86 și 78/86, EU:C:1988:119, punctul 53), și Hotărârea din 19 ianuarie 2010, Co-Frutta/Comisia (T-355/04 și T-446/04, EU:T:2010:15, punctul 100).

35 A se vedea punctul 89 din prezentele concluzii.

unui act administrativ [36] să fie asimilată cu o simplă eroare de formă [37]. Oricât de seducătoare ar putea părea, considerațiile expuse mai sus, întemeiate aparent pe motive de economie de procedură, prezintă riscul ca administrația să interpreteze „posibilitatea" de a completa o motivare insuficientă în cursul procedurii acțiunii în anulare, formulată în temeiul articolului 263 TFUE, ca fiind un „drept" de a nu comunica persoanei interesate informații în timp util sau chiar de a amâna sarcina de a motiva un act administrativ, dacă este necesar, până în etapa contencioasă. Consecințele unei astfel de practici ar fi eliminarea avantajelor pe care tocmai le-am precizat, și anume de a oferi destinatarului unuia dintre aceste acte juridice posibilitatea de a-și prezenta punctele de vedere în fața administrației și de a asigura un control intern de legalitate al actelor juridice adoptate de aceasta din urmă [38]. În plus, nu este exclus ca această practică să aibă drept consecință o creștere a numărului de cauze pendinte în fața instanțelor Uniunii, ceea ce ar reduce pretinsele avantaje legate de motivele de economie de procedură. Acestea fiind spuse, repartizarea competențelor între administrație, pe de o parte, și instanțele Uniunii, pe de altă parte, interzice ca procedura acțiunii în anulare să devină etapa în care administrația se achită de una dintre obligațiile sale cele mai fundamentale față de justițiabil. În plus, nu trebuie uitat că un litigiu presupune costuri, precum și riscuri importante pentru justițiabil, motiv pentru care considerăm că este nerezonabil să i se impună obligația de a sesiza instanțele Uniunii pentru a obține o motivare adecvată a deciziei care îl privește, în condițiile în care ar fi putut să o obțină în cursul etapei precontencioase, fără a suporta costuri.

95. Prin urmare, posibilitatea de a completa o motivare în cursul procedurii căii de atac trebuie să fie limitată la „cazuri excepționale", în care este cert că cel puțin motivele principale care au determinat adoptarea deciziei administrative au fost expuse în mod clar și neechivoc [39]. Trebuie de asemenea să se asigure că justițiabilul nu suportă niciun dezavantaj în apărarea drepturilor sale, aspect a cărui verificare este de competența instanței, de la caz la caz. Desigur, ar fi posibil să se presupună un asemenea dezavantaj atunci când motivele suplimentare furnizate de administrație au ca efect modificarea esenței actului juridic, obligând astfel persoana interesată să își adapteze în mod substanțial argumentația pentru a răspunde în mod adecvat la noile argumente. Pentru a evita o astfel de situație, ar trebui să se impună cerințe stricte privind forma și modul în care administrația prezintă o motivare suplimentară instanței Uniunii. De asemenea, aceasta din urmă ar trebui să asigure posibilitatea persoanei interesate de a se exprima cu privire la motivarea complementară, de exemplu prin amânarea ședinței sau permițându-i să depună un memoriu. În opinia noastră, nu se poate evita ca, în astfel de condiții, persoana interesată să nu fie luată prin surprindere de administrație. În funcție de situația procedurală respectivă, instanța Uniunii ar trebui să decidă dacă trebuie să respingă sau, în mod excepțional, să accepte motivarea complementară.

36 Callies, C., în Calliess, C. și Ruffert, M. (editori), EUV/AEUV, C. H. Beck, ediția a 4-a, München, 2011, articolul 297 TFUE, punctul 34, observă câteva tendințe în jurisprudența Curții și a Tribunalului prin care se urmărește acceptarea faptului că numai încălcări grave ale cerinței de motivare ar trebui să justifice anularea unei decizii administrative. Această abordare pare să se întemeieze pe argumentul potrivit căruia nu ar avea niciun sens să se anuleze o decizie administrativă corectă în ceea ce privește temeinicia, dar care este totuși afectată de un viciu de formă. Cu toate acestea, autorul este de părere că unele considerații legate de respectarea statului de drept pledează în favoarea anulării, ca regulă generală, a oricărei decizii care nu respectă această cerință a motivării. Gellermann, M., împărtășește aceeași părere, în Streinz, R., EUV/AEUV, C. H. Beck, ediția a 2-a, München, 2012, punctul 16, susținând că numai un control jurisdicțional legat de amenințarea anulării poate obliga instituțiile Uniunii să ia în considerare în mod corespunzător cerința motivării. În cel mai bun caz, se poate recunoaște o excepție dacă actul este într-adevăr fără alternativă și ar trebui să fie adoptat imediat după anularea sa.

37 De altfel, pare să rezulte din Hotărârea din 3 iulie 2008, Comisia/Irlanda (C-215/06, EU:C:2008:380, punctul 57), că Curtea nu a acceptat regularizarea actelor nelegale în raport cu dreptul Uniunii decât în mod excepțional.

38 În Concluziile prezentate în cauza LS Customs Services (C-46/16, EU:C:2017:247, punctul 83), avocata generală Kokott precizează că „un asemenea autocontrol al administrației vamale nu este posibil decât într-o formă atenuată, atunci când motivarea suficientă este furnizată abia ulterior, la cererea persoanei interesate. Această concluzie este valabilă cu atât mai mult în cazul depunerii ulterioare a motivării în cadrul procedurii judiciare".

39 Pentru a utiliza o terminologie folosită în jurisprudența Curții. A se vedea Hotărârea din 14 februarie 1990, Delacre și alții/Comisia (C-350/88, EU:C:1990:71, punctul 15).

96. Abordarea pe care o propunem este, de altfel, conciliabilă cu orientarea avocatei generale Kokott, astfel cum reiese din Concluziile prezentate în cauza SPCM și alții[40], potrivit căreia lipsa sau insuficiența vădită a motivării nu ar putea fi, în principiu, regularizată prin faptul că persoana în cauză află motivele actului în cursul procedurii în fața instanței Uniunii. Așa cum arată avocata generală Kokott, obligația de motivare a unei decizii care lezează trebuie astfel să permită instanței Uniunii să își exercite controlul cu privire la legalitatea acesteia și să îi furnizeze persoanei interesate indicațiile necesare pentru a afla dacă decizia este întemeiată și dacă este necesar să se introducă o acțiune împotriva sa. Avocata generală Kokott indică în mod foarte corect că obligația de motivare a unei decizii este o condiție *sine qua non* a controlului jurisdicțional al unei măsuri[41].

97. Nu vedem niciun conflict între pozițiile prezentate mai sus[42], dat fiind că acestea pornesc de la premisa că este necesar ca orice act care lezează să cuprindă o motivare care să specifice toate elementele de fapt și de drept relevante pentru a permite un control de legalitate, neacceptând decât în mod excepțional ca o insuficiență a motivării să fie regularizată în cursul fazei contencioase. Singura diferență este menționarea de către avocatul general Fennelly a unei situații specifice[43] care, în opinia noastră, ar fi teoretic susceptibilă să constituie un „caz excepțional” în sensul jurisprudenței, în măsura în care, astfel cum s-a explicat deja[44], justițiabilul nu suportă niciun dezavantaj în apărarea drepturilor sale. Un astfel de dezavantaj ar trebui să fie exclus, în mod normal, atunci când decizia administrativă în cauză cuprinde cel puțin un „început de motivare”, care să îi permită acestuia să înțeleagă linia principală a raționamentului administrației și să își susțină punctul de vedere. În opinia noastră, această întrebare constituie punctul de plecare al unei examinări a bunei aplicări a jurisprudenței Curții în speță.

98. Din motive de exhaustivitate, trebuie remarcat în acest context că, în Hotărârea Neirinck[45], Curtea a confirmat că pot apărea „cazuri excepționale” în cadrul unui „concurs cu participare numeroasă”, astfel cum era situația în cauza Sergio și alții/Comisia[46], și în cadrul unui „concurs general”, astfel cum era situația aflată la originea cauzei Kypreos/Consiliul[47], ambele situații fiind caracterizate printr-o imposibilitate din punct de vedere practic de a prezenta o motivare suficientă fiecărui candidat în timp util și justificând, în consecință, exclusiv cu titlu derogatoriu, prezentarea de către administrație a unor elemente în fața instanței Uniunii, precum procese-verbale ale comisiilor de evaluare. Or, astfel cum s-a arătat mai sus[48], Tribunalul a apreciat în mod întemeiat, la punctele 46 și 47 din hotărârea atacată, că Comisia nu se putea prevala de jurisprudența potrivit căreia, în cazul unui concurs cu participare numeroasă, comisia de evaluare are posibilitatea, într-o primă etapă, să motiveze refuzul de selecție în mod sumar. Rezultă că niciuna dintre cele două situații care justifică acceptarea, în mod excepțional, a unei completări a motivării în cursul procedurii contencioase nu este aplicabilă în speță.

40 C-558/07, EU:C:2009:142.

41 Concluziile avocatei generale Kokott prezentate în cauza S. P. C. M. și alții (C-558/07, EU:C:2009:142, punctul 61).

42 Și anume, pozițiile avocaților generali Fennelly și, respectiv, Kokott cu privire la chestiunea legată de posibilitatea ca o motivare absentă sau insuficientă să poată fi regularizată ulterior în cursul fazei contencioase, descrise mai sus, precum și a noastră, care trebuie interpretată ca o contribuție din partea noastră la dezvoltarea jurisprudenței Curții.

43 Și anume, situația privind o decizie administrativă afectată de un viciu care nu privește însă fondul deciziei. Potrivit avocatului general Fennelly, o astfel de decizie nu ar putea fi anulată dacă motivarea ar fi completată în cursul procedurii căii de atac.

44 A se vedea punctul 95 din prezentele concluzii.

45 Hotărârea din 28 februarie 2008, Neirinck/Comisia (C-17/07 P, EU:C:2008:134, punctul 57).

46 Hotărârea din 8 martie 1988, Sergio/Comisia (64/86, 71/86, 72/86, 73/86 și 78/86, EU:C:1988:119, punctul 50).

47 Hotărârea din 27 martie 1985, Kypreos/Consiliul (12/84, EU:C:1985:142, punctul 8).

48 A se vedea punctele 70 și 71 din prezentele concluzii.

e) Examinarea aplicării de către Tribunal a jurisprudenței Curții în speță

99. Examinarea hotărârii atacate arată că Tribunalul a aplicat în mod corect principiile rezultate din jurisprudența Curții, analizând dacă decizia în litigiu cuprindea un „început de motivare”. Astfel cum s-a explicat deja, concluzia care trebuie reținută din această analiză stabilește dacă există o „absență” sau o „insuficiență” a motivării. Tribunalul nu a considerat că ar fi existat un astfel de început de motivare în speță, pentru motivele analizate deja în detaliu și care ni se par inatacabile din punct de vedere juridic [49].

100. Cu toate acestea, trebuie să se ridice problema dacă jurisprudența Curții se opune ca Tribunalul să poată asimila „insuficiența” unei „lipse” a motivării, considerând-o o lipsă „cvasitotală” a motivării, astfel cum susține Comisia. Această problemă necesită câteva observații din partea noastră.

101. Deși jurisprudența nu recunoaște în mod formal decât două situații, trebuie amintit că practica administrativă și jurisdicțională cunoaște mai multe grade de precizie în ceea ce privește motivarea unui act juridic. Curtea admite implicit acest lucru în jurisprudența sa, având în vedere că acceptă o motivare mai mult sau mai puțin detaliată în funcție de context, de importanța pentru destinatar, precum și de ansamblul normelor juridice care reglementează materia în cauză. În acest context, pare indispensabil să se interpreteze noțiunea de insuficiență a motivării într-un mod mai nuanțat, care cuprinde mai multe grade de precizie, mergând de la un caz echivalent cu o motivare, să spunem așa, „aproape completă” până la absența „cvasitotală” a acesteia, pe care Tribunalul a întâlnit-o în speță [50]. În lipsa unei metode exacte și fiabile care să permită măsurarea gradului de precizie a motivării unui act juridic, considerăm că este de înțeles că Tribunalul a trebuit să recurgă la o comparație cu cazul care corespunde cel mai mult situației de fapt, pentru a-și formula concluziile într-un mod simplu și clar.

102. În opinia noastră, o astfel de abordare ține de marja de apreciere de care dispune acesta pentru a evalua situația de fapt din cauză și, prin urmare, nu ar trebui considerată ca fiind o eroare de drept. Această abordare nu pune în discuție schematizarea diferitor tipuri de motivare stabilite pe cale jurisprudențială, ci oferă mai degrabă repere utile, permițând părților să înțeleagă raționamentul care stă la baza deciziei Tribunalului de a anula decizia în litigiu întrucât motivarea sa nu îndeplinește cerințele jurisprudenței.

103. În ceea ce privește argumentul invocat de Comisie potrivit căruia Tribunalul nu și-ar fi respectat obligația de a lua în considerare elemente suplimentare prezentate de Comisie în cursul procedurii căii de atac în scopul de „a completa” motivarea deciziei administrative în cauză, ținem să constatăm că Comisia încalcă din nou rolul instanței Uniunii în măsura în care solicită aparent ca Tribunalul să remedieze carențele comisiei de evaluare și ale Comisiei, care s-au abținut să motiveze decizia atacată înainte de introducerea căii de atac. Chiar dacă reiese din jurisprudență că o insuficiență a motivării de natură să încalce articolul 296 al doilea paragraf TFUE ține de încălcarea normelor fundamentale de procedură în sensul articolului 263 al doilea paragraf TFUE și constituie, de altfel, un motiv care poate și chiar trebuie să fie invocat din oficiu de instanța Uniunii [51], nu rezultă că aceasta din urmă este obligată să accepte o motivare suplimentară în toate împrejurările.

104. Acestea fiind spuse, observăm că Tribunalul a reținut în mod întemeiat insuficiența motivării deciziei în litigiu, precum și răspunsul la cererea de reexaminare, refuzând să ia în considerare elementele suplimentare prezentate de Comisie pentru motivul tardivității acestei inițiative. Astfel, presupunând chiar că motivarea trebuia să fie calificată pur și simplu ca fiind „insuficientă” (fără nicio altă calificare specială), nu există nicio îndoială că prezentarea unor criterii mai specifice care au un

49 A se vedea punctele 62-68 și 81 din prezentele concluzii.

50 A se vedea punctul 38 coroborat cu punctele 51 și 53 din hotărârea atacată.

51 A se vedea în acest sens Hotărârea din 20 februarie 1997, Comisia/Daffix (C-166/95 P, EU:C:1997:73, punctul 24), Hotărârea din 10 iulie 2008, Bertelsmann și Sony Corporation of America/Impala (C-413/06 P, EU:C:2008:392, punctul 174 și jurisprudența citată), și Hotărârea din 27 septembrie 2012, J/Parlamentul (T-160/10, EU:T:2012:503, punctul 17).

asemenea efect asupra candidaturii domnului Di Bernardo [52] în cadrul procedurii scrise în fața Tribunalului a făcut ca apărarea să fie foarte dificilă ca urmare a faptului că l-a privat pe domnul Di Bernardo de posibilitatea de a reacționa în mod adecvat [53]. După cum Tribunalul a arătat în mod întemeiat, acesta nu cunoștea motivele pentru care experiența sa profesională a fost considerată insuficientă [54]. În plus, s-ar părea că domnul Di Bernardo, în principiu, nu își putea prezenta decât în ședință motivele împotriva motivării de care a luat cunoștință abia după prezentarea memoriului în duplică.

105. Or, aceste împrejurări nu corespundeau câtuși de puțin principiului respectării dreptului la apărare, principiu fundamental al dreptului Uniunii, care interzice faptul de a întemeia o decizie jurisdicțională pe fapte și pe documente de care părțile însele sau una dintre acestea nu au putut lua cunoștință și cu privire la care nu au fost, așadar, în măsură să își precizeze poziția [55]. Principiul egalității armelor, care este un corolar al noțiunii înseși de proces echitabil și are drept scop asigurarea echilibrului între părțile la procedură, garantând că orice document furnizat instanței poate fi verificat și contestat de oricare parte la procedură, presupune obligația de a oferi fiecărei părți o posibilitate rezonabilă de a-și susține cauza, inclusiv probele, în condiții care nu o plasează într-o situație de dezavantaj net prin comparație cu cea a adversarului acesteia [56].

106. În consecință, ținând seama de situația descrisă mai sus și în conformitate cu considerațiile prezentate în cadrul aprecierii noastre cu privire la jurisprudența Curții, în special la punctele 93-95 din prezentele concluzii, nu considerăm că sunt îndeplinite condițiile care permit acceptarea în mod excepțional a unei motivări suplimentare în cadrul unei proceduri a căii de atac.

107. Astfel, respectarea principiului statului de drept impunea ca EPSO să furnizeze o motivare adecvată în însăși decizia în litigiu și să prezinte indicații mai precise cu privire la criteriile suplimentare elaborate de comisia de evaluare în răspunsul său la cererea de reexaminare. Prin faptul că nu și-a îndeplinit în mod corespunzător obligațiile, amânând mai degrabă îndeplinirea acestei sarcini pentru faza contencioasă, administrația a împiedicat obiectivul de a asigura un control intern. Un astfel de control intern i-ar fi permis să evalueze situația și să confirme dacă motivarea îndeplinea cerințele impuse de dreptul Uniunii. Pe de altă parte, întrucât viciul care afectează decizia în litigiu este grav din cauza unei motivări foarte insuficiente, chiar inexistente, privind un aspect care prezintă totuși o importanță deosebită pentru domnul Di Bernardo, acesta nu putea fi regularizat în ultimul stadiu al procedurii acțiunii în anulare printr-o motivare suplimentară, fără a compromite dreptul la apărare. Prin urmare, trebuie să se considere că nu se poate reproșa Tribunalului că a intervenit pentru a asigura apărarea drepturilor domnului Di Bernardo și pentru a aminti administrației respectarea normelor fundamentale de procedură în sensul articolului 263 al doilea paragraf TFUE.

108. Pentru motivele prezentate în prezentele concluzii, considerăm că Tribunalul nu a săvârșit nicio eroare de drept atunci când a refuzat să ia în considerare elementele suplimentare prezentate de Comisie în cursul procedurii contencioase pentru „a completa” o motivare insuficientă.

3. Concluzie intermediară

109. Având în vedere considerațiile precedente, este necesar să se respingă al doilea motiv de recurs.

52 A se vedea punctele 66 și 68 din prezentele concluzii.

53 A se vedea punctul 64 din prezentele concluzii.

54 A se vedea punctul 63 din prezentele concluzii.

55 A se vedea Hotărârea din 12 noiembrie 2014, Guardian Industries și Guardian Europe/Comisia (C-580/12 P, EU:C:2014:2363, punctul 30), și Ordonanța din 12 iulie 2016, Pérez Gutiérrez/Comisia (C-604/15 P, nepublicată, EU:C:2016:545, punctul 33).

56 A se vedea Hotărârea din 12 noiembrie 2014, Guardian Industries și Guardian Europe/Comisia (C-580/12 P, EU:C:2014:2363, punctul 31), și Ordonanța din 12 iulie 2016, Pérez Gutiérrez/Comisia (C-604/15 P, nepublicată, EU:C:2016:545, punctul 34).

VI. Concluzie

110. Având în vedere considerațiile precedente, propunem Curții:

– respingerea recursului și

– obligarea Comisiei la suportarea propriilor cheltuieli de judecată.